

Forfatter: Møller, Poul Martin

Titel: Skrifter i Udvalg

Citation: Møller, Poul Martin: "Skrifter i Udvalg", i Møller, Poul Martin: *Skrifter i Udvalg*, udg. af HANS BRIX ; SOPH. MICHAËLIS ; CARL S. PETERSEN ; POUL TUXEN , 1930, s. 432.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-moeller02val-shoot-idm140573401012480.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Skrifter i Udvalg

TANKER OVER MULIGHEDEN AF BEVISER FOR MENNESKETS UDØDELIGHED.

Som Lærer i Filosofien først ved Kristianias, senere ved Københavns Universitet følte Poul Møller det som sin Pligt at gøre et grundigt Studium af Hegels Filosofi, som den Gang beherskede hele Nordeuropa og i Danmark var indført af J. L. Heiberg. I denne Tid producerede han intet, og da han endelig i Maanedsskrift for Litteratur, 17. Bd., 1837, offentliggjorde sit første betydelige filosofiske Arbejde, den her trykte Afhandling om Udødeligheden, fandt man heri et afgørende Brud med Hegels spekulative Idealisme.

Det havde altid været vanskeligt for Poul Møller, der i sin Tænken som i sin Digten har sin Styrke ved det personlige Indskud i Arbejdet, at følge den abstrakte Tankes Bevægelse i Hegels System, der levner Personligheden en ringe Plads som Gennemgangspunkt i Ideens Udvikling. Han ønskede som Grundlag for det filosofiske System en reel Livsanskuelse, der kunde gøre Personligheden med alle dens Evner og Kræfter Fyldest. I Hegels Skole var den danske Filosof altid Hegelianer imod sin Villie. Men hvad der fremkaldte det kraftige Udbrud af denne længe nærede Opposition imod Hegels Filosofi, hvoraf der findes talrige Spor i Forfatterens Aforismer, var en personlig Oplevelse. Et halvt Aar efter sin Hustrus Død skriver han til hendes Moder: »Den sørgelige Skilsmisse, som vi have oplevet, har hos mig gjort Tanken 433 om et andet og højere Liv meget mere levende og nærværende, end den nogensinde før har været«. Da nu tillige Spørgsmaalet om den personlige Udødelighed i Aarene efter Hegels Død (1832) stod paa Dagsordenen i den filosofiske Diskussion, følte Poul Møller sig kaldet til at nedskrive nogle »Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed med Hensyn til den nyeste derhen hørende Litteratur« til Orientering for sig selv og sine Landsmænd. Efter i den første og største Artikel at have fremsat sin egen Mening om denne Sag giver han i Afhandlingens sidste, her udeladte, Del et kritisk Referat af de nyeste tyske »Beviser« for Sjælens Udødelighed uden at føle sig tilfredsstillet af noget af dem, af den yngre Fichtes fysiologiske saa lidt som af Weizes æstetiske og allermindst af Göschels hegelskspekulative (se S. 157). Et saadant Bevis kan efter hans Mening kun gives i Udviklingen af en konkret Verdensanskuelse, hvis Gyldighed ene beror paa dens fuldstændige Fremstilling. En saadan naaede Poul Møller aldrig at faa udført. Hans Afhandling, den sidste han fik skrevet, er i Litteraturens Historie en Indledning til og Forudsætning for den Personlighedsfilosofi, paa hvis Fremstilling Søren Kierkegaard begyndte kort Tid efter sin Vens og Lærers Død.

170

Tesis eller Antitesis betegner her efter Kants Sprogbrug den bekræftende og den benægtende Paastand (= Positionen og Negationen S. 173). S. 182 bruges Ordene derimod i den hegelske Betydning: Sætningen og Modsætningen i Begrebets Udvikling.

178

En af vore berømte Videnskabsmænd, nemlig Rektor O. Worm i de i Nyt teologisk Bibliotek 19. Bind trykte Breve. Den omtalte Bemærkning synes at have staaet i Brevet S. 278 til den senere Rektor Rosendahl, hos hvem Poul Møller vistnok har set Originalen, men at være udeladt i Trykken

179

En kompendiøs Naturfilosofi o. s. v., Dværgen Pystrichs Fremstilling af sin Naturopfattelse i Begyndelsen af 2. Sang af Ingemanns Digt »De sorte Riddere« (1814).

434

182

Auroras Ægtemand. Tithon, der efter det græske Sagn »fik Aurora til sin Mage« (I, 109), opnaaede Udødelighed, men da Gudinden havde glemt at bede om evig Ungdom for sin Elskede, visnede hans Lemmer langsomt hen.

183

Nye Betegnelser o. s. v. især i Titlen paa I. H. Fichtes ovenfor omtalte Værk: »Die Idee der Persönlichkeit oder der individuellen Fortdauer«. Smlgn.: »Han vilde gjerne vide, hvad de nyeste Filosofer tænkte om - Individualitetens Regeneration eller Personlighedens Palingenesi. Kun i saadanne lærdklingende Skoleord vilde han, ligesom maskeret, nærme sig hvad der egentlig laa ham paa Hjærtet«. (Ingemanns Event. og Fort. V, 145).

185

Anm. Digtet »Charlotte Bulk af T. Algreen-Ussing (se ovenfor S. 419) findes i »Harpen« 1824 Nr. 49 og slutter, i øvrigt med et Udtryk fra Oehlenschlägers »Bjarkemaal«:

Ak ! Hvad er vel hele Livet
andet end et Pust i Sivet
og et farvet Bølgeskum?

188

Bindet af en Nummerbog, d. e. den straks efter nævnte numererede Lejebiblioteksroman. »Bare du ikke arbejder altfor meget l - Læg dig paa din Sofa med en Nummerbog i Haanden«. (Mindeblade om Oehlenschläger S. 238).

189

Campes Ledetraad er den kendte Pædagogs »Versuch eines Leitfadens beim christlichen Religionsunterricht für die sorgfältiger gebildete Jugend«, som 1793 var bleven oversat paa Dansk og brugtes i Skolerne.

190

En stærk Aand, gammeldags Udtryk for: Fritænker (esprit fort).

191

Fichte er den ovenfor (S. 433) som den yngre Fichte omtalte Søn af J. G. Fichte, ved Navn I. H. Fichte.

194

Moses Mendelssohn, den kendte Populærfilosof, søger i Phädon (1767) at bevise Sjælens Udødelighed.

203

Sensu strictissimo, i snævraste Forstand.

204

Den i Samfundet levende og voksende Tradition. Med denne Fremstilling af Traditionens Betydning i det aandelige Livs Udvikling maa sammenlignes Afhandlingen over populære Ideers Udvikling. Samme Tankegang findes tillige i Indledningen til en latinsk Afhandling 435 af Forfatteren fra 1823: *De invidia diis ab Herodoto etæqualibus attributa*.

212

Anm. J. B. *Schad* (d. 1834) i »Geist der Philosophie unserer Zeit« (1800); *Hinrichs* (se Anm. t. S. 140) i »Grundlinien der Philosophie der Logik« (1826).

217

Kristelig Livsanskuelse. I Overensstemmelse med dette Udtryk kaldtes Poul Møller af den Præst (A. N. C. Smith ved Frue Kirke), der talte ved hans Kiste, »en kristelig sindet Mand«.

223

Jean Paul, i Skriftet *Das Kampanerthal oder die Unsterblichkeit der Seele* fra 1798.

228

Peisithanatos, d. e. den, der overtaler til at dø, kaldte man Hegesias fra Alexandria (3. Aarh. f. Chr.), især paa Grund af hans Skrift »Selvopgiveren« (Ἀποκατεργῶν).

229

Opgivet den abstrakte Panteisme som Schelling og især Steffens.

235

Kødets Evangelium, som Heine kalder det, i Indledningen til »Die romantische Schule«, hvor han vender sig imod »Fordømmelsen af Kødets« i den katolske Religion og forsvarer Nydelsen af Jorden, »den skønne Guds-Have, vor umistelige Arvedel«. (Sämtl. Werke ved E. Elster V, 2172). - *De lo med fremmede Ansigter*,

Møller, Poul Martin, *Skifter i Udvalg*, 1930

Odysseen XX, 347 jvfr. Anm. til S. 130.

236

Man behøver jo desuden blot at erindre sig o. s. v. Poul Møller er ikke bleven var, at den samme Indvending kunde gøres mod hans egen Indskrænking af Traditionen til kun at gælde den kristelige Bevidsthed.

239

Tertium cognitionis genus, en tredje Art af Erkendelse.

241

Et Værk af Arthur Schopenhauer. Die Welt als Wille und Vorstellung. (Forf. Anm.). Schopenhauer var ikke Professor, men havde en Tid virket som Privatdocent ved Universitetet i Berlin. - I Værkets sidste Bog, der handler om Ophævelsen af Viljen til Livet, omtaler Schopenhauer den *buddhistiske* Lære om *Nirvana* (Udslukning).

250

Roser fra Paradis, se I, 175 m. Anm. - *Det berlinske Tidsskrift o. s. v.* er Bruno Bauers Zeitschrift für speculative Theologie (1836-38).

436